

נושאים עיקריים במסכת:

- פרק א:** הזכרת גשמים ושאלת גשמים, תעניות אם לא ירדו גשמים.
- פרק ב:** סדר התפילות בתעניות, הקלות שהקלו על אנשי המשמר ובית אב שעבדו במקדש, דיני ימים שאין מתענים בהם.
- פרק ג:** תעניות שגוזרים בית דין על צרות אחרות מלבד עצירת גשמים, מתי מפסיקים להתענות באמצע היום, סיפורו של חוני המעגל.
- פרק ד:** דיני נשיאת כפיים בתעניות במעמדות וביום הכיפורים, באור ענין המעמדות, ימים שבהם אפשרו למשפחות פרטיות לנדב עצים למערכה, דברים שאירעו לאבותינו בשבעה עשר בתמוז ובתשעה באב, דיני תשעה באב, שמחת טו באב ויום הכפורים.

פרק א:

הנושאים העיקריים בפרק: הזכרת גשמים ושאלת גשמים, תעניות אם לא ירדו גשמים.

משנה א: מאימתי מזכירים "משיב הרוח ומוריד הגשם" בתפילת שמונה עשרה ?

מאימתי מזכירין גבורות גשמים?
רבי אליעזר אומר: מיום טוב הראשון של החג.
רבי יהושע אומר: מיום טוב האחרון של החג.
אמר לו רבי יהושע: הואיל ואין הגשמים אלא סימן קללה בחג, למה מזכיר?
אמר לו רבי אליעזר: אף אני לא אמרתי לשאול, אלא להזכיר "משיב הרוח ומוריד הגשם", בעונתו.
אמר לו: אם כן, לעולם יהא מזכיר.

- 1 רבי אליעזר (ואין הלכה כמותו): מיו"ט ראשון של חג הסוכות.
- 2 רבי יהושע: משמיני עצרת (מזכירים וגם שואלים).
- 3 מקשה ר' יהושע: גשמים בחג הם סימן קללה, מדוע להזכיר אותם?
- 4 משיב ר' אליעזר: עדיין לא מבקשים שירדו, רק מזכירים כדי לשבח את הקב"ה.
- 5 עונה ר' יהושע: אם כן נזכיר גשמים כל השנה.

משנה ב: התקופה שבה מזכירים גשמים

אין שואלין את הגשמים אלא סמוך לגשמים.
רבי יהודה אומר:
 העובר לפני התבה ביום טוב האחרון של החג, האחרון מזכיר, הראשון אינו מזכיר.
 ביום טוב הראשון של פסח, הראשון מזכיר. האחרון אינו מזכיר.

עד אימתי שואלין את הגשמים?
רבי יהודה אומר: עד שיעבר הפסח.
רבי מאיר אומר: עד שיצא ניסן, שנאמר (יואל ב, כג): "ויזרד לכם גשם מורה ומלקוש בראשון".

- 1 מזכירים גשמים מיו"ט אחרון של חג הסוכות, שהוא סמוך לזמן גשמים.
 - 2 תנא משמו של ר' יהודה:
 - 2.1 משמיני עצרת בתפילת מוסף, מזכירים גשמים. בשחרית עדיין לא.
 - 2.2 ביו"ט ראשון של פסח בשחרית מזכירים, במוסף כבר לא.
- כותרת נוספת: עד מתי שואלים על הגשמים (בברכת השנים) ?**
- 2.3 תנא אחר משמו של רבי יהודה (ואין הלכה כמותו): עד לאחר חג הפסח (כולל חול המועד).
 - 2.4 רבי מאיר (ואין הלכה כמותו): עד לאחר חודש ניסן.

משנה ג: מתי מתחילים לשאול על הגשמים ?

בשלישה במרחשון שואלין את הגשמים.
רבן גמליאל אומר:
בשבעה בו, חמשה עשר יום אחר החג, כדי שיעבר אחרון שבשאר אל לנהר פרת.
 1 תנא קמא (ואין הלכה כמותו): בג' בחשון.
 2 רבן גמליאל:
 החל משבעה במר חשון, כדי לאפשר זמן שבועיים לעולי הרגל, לחזור לארצם.

משנה ד: סדרת תעניות ראשונה אם לא התחילו לרדת גשמים

הגיע שבעה עשר במרחשון ולא ירדו גשמים,
התחילו היחידים מתעניין שלש תעניות.
אוכלין ושותין משחשכה,
ומתריין במלאכה וברחיצה ובסיכה, ובנעילת הסנדל ובתשמיש המפה.
 1 אם הגיע שבעה עשר במרחשון ולא התחילו לרדת גשמים:
 2 תלמידי חכמים מתענים 3 תעניות (יום שני, חמישי ושני), שבהם חלים הדינים הבאים:
 2.1 מותר לאכול במהלך הלילה שלפני התענית.
 2.2 מותר במלאכה, ברחיצה, סיכה, נעילת הסנדל ותשמיש המיטה.

משנה ה: סדרת תעניות שניה אם לא ירדו גשמים

הגיע ראש חודש כסלו ולא ירדו גשמים,
בית דין גוזרין שלש תעניות על הצבור.
אוכלין ושותין משחשכה, ומתריין במלאכה וברחיצה ובסיכה, ובנעילת הסנדל ובתשמיש המפה.
 אם הגיע ר"ח כסלו ולא ירדו גשמים:
 1 ב"ד גוזרים 3 תעניות על הצבור כולו (שני, חמישי ושני).

2 בתעניות אלה חלים הדינים של סדרת התעניות הראשונה.

משנה ו: סדרת תעניות שלישית, ולאחריה סדרה נוספת של 7 תעניות

- עָבְרוּ אֵלּוּ וְלֹא נֶעֱנּוּ, בֵּית דִּין גּוֹזְרִין שְׁלֹשׁ תַּעֲנִיּוֹת אַחֲרוֹת עַל הַצָּבוּר. אוֹכְלִין וְשׁוֹתִין מִמְּעוֹד יוֹם, וְאֶסְרִין בְּמֵלֶכֶה וּבְרַחֲצִינָה וּבְסִיכָה, וּבְנִעִילַת הַסַּנְדֵּל וּבְתַשְׁמִישׁ הַמָּטָה, וְנוֹעֲלִין אֶת הַפְּרָחְצָאוֹת.**
- עָבְרוּ אֵלּוּ וְלֹא נֶעֱנּוּ, בֵּית דִּין גּוֹזְרִין עֲלֵיהֶם עוֹד שִׁבְעָה, שֶׁהֵן שְׁלֹשׁ עֲשָׂרֵה תַּעֲנִיּוֹת עַל הַצָּבוּר. הָרִי אֵלּוּ יְתָרוֹת עַל הָרֵאשׁוֹנוֹת, שֶׁבָּאֵלוּ מִתְרֵיעִין וְנוֹעֲלִין אֶת הַחֲנוּיּוֹת. בְּשָׁנֵי מִטֵּין עִם חֲשֵׁכָה, וּבְחִמְיָהּ מִתְרִין מִפְּנֵי כְבוֹד הַשָּׁבֵת.**
- 1 אם עברו 3 התעניות של הסדרה השניה ולא ירדו גשמים:
- 1.1 בית דין גוזרים על הצבור כולו 3 תעניות נוספות (שני, חמישי ושני), בתעניות אלה:
 - 1.1.1 מתחילים את הצום כשמחשיך, (כמו ביום כפור ובתשעה באב).
 - 1.1.2 אסורים במלאכה, ברחיצה, בסיכה, בנעילת הסנדל ובתשמיש המיטה.
 - 1.1.3 נועלים את המרחצאות החמים.
 - 2 אם גם תעניות אלו לא נענו, ב"ד גוזרים 7 תעניות נוספות (יהד 13 על הציבור) ובהם:
 - 2.1 נוהגים כמו בתעניות הקודמות. ובנוסף לזה:
 - 2.1.1 מריעים ותוקעים בשופרות.
 - 2.1.2 חנויות שאינן מוכרות צרכי אוכל נועלים.
 - 2.1.3 בימי שני פותחים מעט לעת ערב חנויות שמוכרות צרכי אוכל.
 - 2.1.4 בימי חמישי פותחים כל היום מפני כבוד השבת חנויות שמוכרות צרכי אוכל.

משנה ז: כיצד מתנהגים אם לא יורדים גשמים גם לאחר 7 התעניות האחרונות ?

- עָבְרוּ אֵלּוּ וְלֹא נֶעֱנּוּ, מִמְּעֵטִין בְּמִשְׁא וּמִתָּן, בְּבִנְיָן וּבְנִטְיָעָה, בְּאֶרֶוֹסִין וּבְנִשְׁוֹאִין, וּבְשִׂאֵילַת שְׁלוֹם בֵּין אָדָם לְחֵבְרוֹ, כְּכִנֵּי אָדָם הַנּוֹפֵין לְמָקוֹם. הַיְחִידִים חוֹזְרִים וּמְתַעֲנִים עַד שֶׁיֵּצֵא נִסָּן.**
- יָצָא נִסָּן וַיְרִדוּ גְשָׁמִים, סִימָן קְלָלָה, שֶׁנֶּאֱמַר: (שמואל א' יב, יז) "הֲלֹא קָצִיר-חֲטִים הַיּוֹם" וְגוֹמַר.**
- 1 ממעטים במשא ומתן.
 - 2 ממעטים בבנין של שמחה ובנטיעה של שמחה.
 - 3 ממעטים בארוסין ובנשוואין.
 - 4 ממעטים בשאילת שלום בין אדם לחבירו.
 - 5 תלמידי חכמים חוזרים להתענות בשני וחמישי עד לאחר תקופת ניסן.
- כותרת נוספת: אם ירדו גשמים לאחר תקופת ניסן סימן קללה הוא.**

פרק ב'

הנושאים העיקריים בפרק:

סדר התפילות בתעניות, הקלות שהקלו על אנשי המשמר ואנשי בית אב שעבדו במקדש, דיני ימים שאין מתענים בהם.

מושגים:

משמרות ובתי אב של כהנים:

הכהנים נחלקו ל 24 משמרות כהונה. כל שבוע היה עובד משמר אחר. כל משמר נחלק ל- 6 בתי אב. בכל יום עבד בית אב אחר, ובשבת עבד כל המשמר. בפרקנו יש דיון על חובתם של אנשי המשמר ואנשי בית האב להתענות בתעניות ציבור.

מגילת תענית: ספר הכולל את כל הימים שונעשו בהם ניסים לישראל בימי בית שני. חכמים תקנו שלא להתאבל ולא לשאת הספדים בימים אלה. יש ימים שלגביהם כתוב: "דלא למספד", ויש ימים שלגביהם כתוב: "דלא להתענות בהון". משנה ח' דנה בפרטי דינים הקשורים לימים אלה. מגילת תענית במלה ואין נוהגים על פיה, חוץ מימי פורים וחנוכה שאסורים בתענית ובהספד.

משנה א: סדר התפילה בשבע תעניות אחרונות

- סֵדֵר תַּעֲנִיּוֹת כִּיצַד? מוֹצִיאִין אֶת הַתְּכָה לְרַחוּבָה שֶׁל עִיר. וְנוֹחֲזִין אַפְרַיִם מְקַלָּה עַל גְּבִי הַתְּכָה, וּבְרֵאשׁ הַנְּשִׂיא, וּבְרֵאשׁ אֵב בֵּית דִּין. וְכָל אֶחָד וְאֶחָד נוֹתֵן בְּרֵאשׁוֹ. הִזְקָן שֶׁבִּהֵן אוֹמֵר לְפִנֵּיהֶן דְּבָרֵי כְבוֹנִשִׁין: "אֲחִינוּ, לֹא נֶאֱמַר בְּאֲנָשֵׁי נִינוּה: "וַיֵּרָא הָאֱלֹהִים אֶת שַׁקֵּם וְאֶת תַּעֲנִיתָם", אֵלֶּא (יונה ג, י):**

"וַיֵּרָא הָאֱלֹהִים אֶת-מַעְשֵׂיהֶם, כִּי-שָׁבוּ מִדְרָכָם הָרָעָה."
ובקבלה הוא אומר: (יואל ב, יג) "וְקָרְעוּ לְבַבְכֶם וְאֶל-בְּגָדֵיכֶם."

- 1 מוציאים את ארון הקודש לרחובה של העיר.
- 2 נותנים אפר שריפה על גבי הארון, על ראשו של הנשיא, ועל ראשו של אב בית דין.
- 3 כל שאר העם, כל אחד היה נותן אפר שריפה על ראשו.
- 4 הזקן שבהם (והוא גם חכם), היה אומר לפניו דברי כיבושים:
 - 4.1 לא השק והתענית מועילים אלא החזרה בתשובה.
 - 4.2 וגם אומר להם דברי כבושים מהנביאים.

משנה ב: המשך סדר התפילה בשבע תעניות אחרונות

עָמְדוּ בְּתַפִּלָּה.

מוֹרִידִין לְפָנֵי הַתְּבָה זָקֵן וְרָגִיל,

וְיָשׁ לוֹ בָּנִים וּבֵיתוֹ רִיקָם, כְּדֵי שֶׁיֵּהָא לְבוֹ שְׁלָם בְּתַפִּלָּה.

וְאוֹמֵר לְפָנֵיהֶם עֲשִׂירִים וְאַרְבַּע בְּרָכוֹת: שְׁמוֹנֶה עֶשְׂרֵה שֶׁבְּכָל יוֹם, וּמוֹסִיף עֲלֵיהֶן עוֹד שֵׁשׁ.

- 1 לאחר דברי הכיבושים, עמדו להתפלל ובחרו שליח ציבור שהיו לו התכונות הבאות:
 - 1.1 היה זקן ורגיל בסדר התפילה.
 - 1.2 יש לו בנים שפרנסתם עליו ואין לו במה לפרנסם.
 - 2 שליח הציבור היה אומר לפניו 24 ברכות שהם 18 רגילות ו-6 נוספות.

משנה ג: פרוט 6 הברכות הנוספות שהיו מוסיפים ב-7 התעניות

וְאֵלוֹ הֵן:

זְכוּרוֹת וְשׁוֹפְרוֹת,

"אֶל-ה' בְּצַרְתָּה לִי קְרֵאתִי וַיַּעֲנֵנִי,"

"אֲשֵׁא עֵינַי אֶל-הַהָרִים" וְגו',

"חֲמַעַמְקִים קְרֵאתִיךָ ה'",

"תַּפִּלָּה לַעֲנִי כִי-יַעֲסֶף."

רְבִי יְהוּדָה אוֹמֵר: לֹא הָיָה צָרִיךְ לומר זְכוּרוֹת וְשׁוֹפְרוֹת, אֲלֵא אוֹמֵר מִחֲמִיתָן:

"רָעַב כִּי-יְהִיֶּה בְּאָרֶץ, דְּבַר כִּי-יְהִיֶּה" וְגו',

"אֲשֶׁר הָיָה דְבַר-ה' אֶל יִרְמְיָהוּ עַל-דְּבָרֵי הַבְּצָרוֹת,"

וְאוֹמֵר חוֹתְמִיתָן.

1 תנא קמא:

- 1.1 שתי הראשונות הם הברכות של זיכרונות ושופרות הנאמרות בראש השנה.
- 1.2 מוסיף עוד 4 ברכות.
- 2 רבי יהודה:
 - 2.1 אין אומרים את הברכות של זיכרונות ושופרות.
 - 2.2 אומרים במקומם שתי ברכות אחרות.
 - 2.3 שליח צבור אומר אחר כל ברכה את חתימתה כמו שמופיע במשנה הבאה.

משנה ד: פרוט החתימה שחתמו בהם בכל אחת מ-6 הברכות הנוספות.

עַל הָרֵאשׁוֹנוֹהּ הוּא אוֹמֵר:

"מִי שֶׁעָנָה אֶת אֲבֵרָתָם בְּהַר הַמּוֹרִיָּה, הוּא יַעֲנֶה אֶתְכֶם וַיִּשְׁמַע בְּקוֹל צַעֲקַתְכֶם הַיּוֹם הַזֶּה.

בְּרוּךְ אַתָּה ה' גּוֹאֵל יִשְׂרָאֵל."

עַל הַשְּׁנִיָּה הוּא אוֹמֵר:

"מִי שֶׁעָנָה אֶת אֲבוֹתָיו עַל יַם סוּף, הוּא יַעֲנֶה אֶתְכֶם וַיִּשְׁמַע קוֹל צַעֲקַתְכֶם הַיּוֹם הַזֶּה.

בְּרוּךְ אַתָּה ה' זוֹכֵר הַנִּשְׁכָּחוֹת."

עַל הַשְּׁלִישִׁית הוּא אוֹמֵר:

"מִי שֶׁעָנָה אֶת יְהוֹשֻׁעַ בְּגִלְגָל, הוּא יַעֲנֶה אֶתְכֶם וַיִּשְׁמַע קוֹל צַעֲקַתְכֶם הַיּוֹם הַזֶּה.

בְּרוּךְ אַתָּה ה' שׁוֹמֵעַ תְּרוּעָה."

עַל הָרְבִיעִית הוּא אוֹמֵר:

"מִי שֶׁעָנָה אֶת שְׁמוּאֵל בְּמַצְפָּה, הוּא יַעֲנֶה אֶתְכֶם וַיִּשְׁמַע בְּקוֹל צַעֲקַתְכֶם הַיּוֹם הַזֶּה.

בְּרוּךְ אַתָּה ה' שׁוֹמֵעַ צַעֲקָה."

עַל הַחֲמִישִׁית הוּא אוֹמֵר:

"מִי שֶׁעָנָה אֶת אֱלִיהוּ בְּהַר הַכְּרִמִּל, הוּא יַעֲנֶה אֶתְכֶם וַיִּשְׁמַע בְּקוֹל צַעֲקַתְכֶם הַיּוֹם הַזֶּה.

בְּרוּךְ אַתָּה ה' שׁוֹמֵעַ תַּפִּלָּה."

עַל הַשְּׁשִׁית הוּא אוֹמֵר:

"מִי שֶׁעָנָה אֶת יוֹנָה מִמְעֵי הַדָּגָה, הוּא יַעֲנֶה אֶתְכֶם וַיִּשְׁמַע בְּקוֹל צַעֲקַתְכֶם הַיּוֹם הַזֶּה.

בְּרוּךְ אַתָּה ה' הַעֲוִנָה בְּעַת צָרָה."

עַל הַשְּׁבִיעִית הוּא אוֹמֵר:

"מִי שֶׁעָנָה אֶת דָּוִד וְאֶת שְׁלֹמֹה בְּנוֹ בִירוּשָׁלַיִם, הוּא יַעֲנֶה אֶתְכֶם וַיִּשְׁמַע בְּקוֹל צַעֲקַתְכֶם הַיּוֹם הַזֶּה.

ברוך אתה ה' המרחם על הארץ."

1 בברכת "ראה בעינינו" מתחילים להאריך בתפילה וחותם: "מי שענה את אברהם..."
 2 פרוט שאר החתימות על ששת הברכות שנאמרו במשנה הקודמת.

משנה ה': ספור מנהג הברכות ב 7 התעניות במקומם של רבי חלפתא ורבי חנניה בן תרדיון

מעשה בימי רבי חלפתא ורבי חנניה בן תרדיון,

שעבר אחד לפני החכה ונמר את הפרכה כלה, ולא ענו אחריו "אמן".

"תקעו הכהנים, תקעו

מי שענה את אברהם אבינו בהר המוריה, הוא יענה אתכם וישמע בקול צעקהכם היום הזה.

הריעו בני אהרן, הריעו

מי שענה את אבותינו על ים סוף, הוא יענה אתכם וישמע בקול צעקהכם היום הזה."

וכשבא דבר אצל חכמים, אמרו: לא היינו נוהגין בן, אלא בשער המזרח ובהר הבית.

1 לאחר ששליח הציבור סיים ברכת גואל ישראל:

1.1 ענו הציבור: "ברוך שם כבוד מלכותו לעולם ועד" (כמו במקדש).

1.2 ולא אמרו: "אמן".

2 לאחר ברכת זיכרונות:

2.1 השמש קרא: "תקעו כהנים, תקעו".

2.2 שליח הציבור אמר: "מי שענה לאברהם אבינו בהר המוריה..

2.3 תקעו בשופר (ויש אומרים שתקעו קודם שאמר שליח הציבור "מי שענה לאברהם...").

3 לאחר זיכרונות:

3.1 אמר השמש: "הריעו בני אהרן הריעו" (תרועה ולא תקיעה),

3.2 ושליח הציבור אמר: "מי שענה את אבותינו על ים סוף..."

3.3 הריעו, (ויש אומרים שהריעו קודם שאמר שליח הציבור "מי שענה את אבותינו...")

4 וכך חזרו ותקעו או הריעו לאחר כל הברכות שהוסיפו.

5 חכמים חלקו על המנהג הזה, וקבעו לומר אמן אחר הברכה, ולא "ברוך שם כבוד...".

משנה ו': הקלות שהקלו בתעניות על אנשי המשמר ואנשי בית אב שעבדו במקדש

שילש תעניות הראשונות, אנשי משמר מתעניין ולא משלימין. ואנשי בית אב לא היו מתעניין כלל.

שילש תעניות, אנשי משמר מתעניין ומשלימין, ואנשי בית אב מתעניין ולא משלימין.

שבע אחרונות, אלו ואלו מתעניין ומשלימין. דברי רבי יהושע.

וחכמים אומרים:

שילש תעניות הראשונות, אלו ואלו לא היו מתעניין כלל.

שילש תעניות, אנשי משמר מתעניין ולא משלימין, ואנשי בית אב לא היו מתעניין כלל.

שבע אחרונות, אנשי משמר מתעניין ומשלימין, ואנשי בית אב מתעניין ולא משלימין.

1 רבי יהושע:

1.1 בסדרה של 3 התעניות הראשונות שגזרו על הציבור:

1.1.1 אנשי המשמר מתחילים את התענית אולם אינם מסיימים אותה.

1.1.2 אנשי בית אב לא היו מתענים כלל.

1.2 בסדרה של 3 התעניות השניות שגזרו על הציבור:

1.2.1 אנשי המשמר משלימים את כל התענית.

1.2.2 אנשי בית אב מתחילים אך לא משלימים.

1.3 בסדרה של 7 תעניות: גם אנשי בית אב וגם אנשי משמר משלימים את כל התענית.

2 חכמים:

2.1 בסדרה הראשונה של תעניות: גם אנשי משמר וגם אנשי בית אב לא היו מתענים.

2.2 בסדרה השנייה של תעניות:

אנשי משמר מתחילים ולא משלימים, אנשי בית אב לא מתענים כלל.

2.3 בסדרה של 7 התעניות:

אנשי משמר מתחילים ומשלימים, אנשי בית אב מתחילים ולא משלימים.

משנה ז': הבדלים לגבי שתיית יין, בין אנשי משמר ואנשי בית אב של כהנים

אנשי משמר מתרים לשתות יין בפילות, אבל לא בימים.

ואנשי בית אב, לא ביום ולא בפילה.

אנשי משמר ואנשי מעמד אסורין מלספור ומלכבס,

ובחמישי מתרין מפני כבוד השבת.

1 אנשי משמר רשאים לשתות בלילה אך לא ביום.

2 אנשי בית אב אינם רשאים לשתות יין גם ביום וגם בלילה.
כותרת נוספת: דיני תספורת לגבי אנשי משמר ואנשי מעמד שהיו במקדש
 1 אסורים להסתפר ולכבס בגדיהם בארבעת הימים הראשונים של השבוע.
 2 מותרים ביום החמישי (מפני כבוד השבת).

משנה ח: דינים הקשורים לימים שאין מתענים בהם או אין סופדים בהם על פי מגילת תענית

כָּל הַתּוֹב בְּמִגִּילַת תַּעֲנִית "דְּלָא לְמַסְפַּד",
לְפָנָיו אָסוּר, לְאַחֲרָיו מְתוּר.
רַבִּי יוֹסִי אוֹמֵר: לְפָנָיו וּלְאַחֲרָיו אָסוּר.
"דְּלָא לְהַתְעַנָּה בְּהוֹן",
לְפָנָיו וּלְאַחֲרָיו מְתוּר.
רַבִּי יוֹסִי אוֹמֵר: לְפָנָיו אָסוּר, לְאַחֲרָיו מְתוּר.
 1 יום שכתוב לגביו במגילה "דלא למספד":
 1.1 תנא קמא: ביום שלפניו גם כן אסור להספיד. ביום שלאחריו מותר.
 1.2 רבי יוסי: גם ביום שלפניו וגם ביום שלאחריו אסור להספיד.
 2 יום שכתוב לגביו "דלא להתענות בהון" (לא להתענות בהם):
 2.1 תנא קמא: ביום שלפניו, וביום שאחריו, מותר להתענות.
 2.2 רבי יוסי: ביום שלפניו אסור, וביום שאחריו מותר.

משנה ט: האם אפשר להתחיל תענית ביום חמישי בשבוע ?

אֵין גּוֹזְרִין תַּעֲנִית עַל הַצְּבוּר בְּתַחֲלָה בְּחַמִּישִׁי, שְׁלֹא לְהַפְקִיעַ הַשְּׁעָרִים.
אֶלָּא שְׁלֹשׁ תַּעֲנִיּוֹת הָרֵאשׁוֹנוֹת, שְׁנֵי וַחֲמִישִׁי וְשֵׁנִי,
וְשְׁלֹשׁ שְׁנִיּוֹת, חַמִּישִׁי שְׁנֵי וַחֲמִישִׁי.
רַבִּי יוֹסִי אוֹמֵר: כָּשֶׁם שֶׁאֵין הָרֵאשׁוֹנוֹת בְּחַמִּישִׁי, כֵּן לֹא שְׁנִיּוֹת וְלֹא אַחֲרוֹנוֹת.
 1 תנא קמא:
 1.1 בשלוש התעניות הראשונות, אין מתחילים ביום חמישי, כדי לא להפקיע מחירים לקראת השבת.
 1.2 את התעניות השניות שגוזרים על הצבור אפשר להתחיל גם ביום חמישי.
 2 רבי יוסי:
 גם את התעניות הראשונות וגם את השניות מתחילים תמיד מיום שני.

משנה י: ימים שאין גוזרים בהם תעניות על הצבור

אֵין גּוֹזְרִין תַּעֲנִית עַל הַצְּבוּר בְּרֵאשִׁי חֲדָשׁ, בְּחִנּוּכָה וּבַפּוּרִים.
וְאֵם הַתְּחִילָה, אֵין מַפְסִיקִין; דְּבַרֵּי רַבֵּן גְּמְלִיאֵל.
אָמַר רַבִּי מֵאִיר: אֵפֶי עַל פִּי שְׁאָמַר רַבֵּן גְּמְלִיאֵל אֵין מַפְסִיקִין, מוֹדָה הִיא שֶׁאֵין מְשַׁלְּמִין.
וְכֵן הַשְּׁעָה בְּאֵב שֶׁחָל לְהִיּוֹת בְּעָרֵב שַׁבָּת.
 1 אין גוזרים תענית על הצבור בר"ח, בחנוכה ובפורים.
 2 אם גזרו תענית ואחת התעניות חלה בימים אלה:
 2.1 רבן גמליאל: אם התחילו אין מפסיקים.
 2.2 רבי מאיר בשם רבן גמליאל (ואין הלכה כמותו):
 2.2.1 למרות שלא מפסיקים, אין משלימים את התענית עד הערב.
 2.2.2 אם חל תשעה באב בערב שבת אין משלימים את התענית עד הערב.

פרק ג'

הנושאים העיקריים בפרק: תעניות שגוזרים בית דין על צרות אחרות מלבד עצירת גשמים, מתי מפסיקים להתענות באמצע היום, סיפורו של חוני המעגל.

מושגים:

אבן הטועים: אבן גדולה היתה בירושלים ואבן הטועים שמה. כל מי שמצא מציאה בירושלים עמד עליה והכריז: "מציאה מצאתי", ובאים המאבדים ונותנים סימנים ומקבלים את האבידה.
הלל הגדול: הכוונה לתהילים קלו, "הודו לה' כי מוב כי לעולם חסדו..."

משנה א: צרות שונות שלגביהם נוהגים מיד כמו ב- 7 תעניות האחרונות של עצירת גשמים

סֹדֵר תַּעֲנִיּוֹת אֵלוֹ הָאֵמוּר, בְּרַבִּיעָה רֵאשׁוֹנָה.
אֶבֶל צְמָחִים שְׁשׁוּנוֹ, מַתְרִיעִין עֲלֵיהֶם מִיָּד.
וְכֵן שְׁפָסְקוּ גְּשָׁמִים בֵּין גְּשֶׁם לְגְשֶׁם אַרְבָּעִים יוֹם, מַתְרִיעִין עֲלֵיהֶם מִיָּד, מִפְּנֵי שֶׁהִיא מִפְּתַח בְּצִרְתָּהּ.
 1 סדר התעניות שנשנו בפרקים הקודמים נוהג כאשר לא החלו גשמים ראשונים בזמן.
 2 במקרים הבאים נוהגים מיד כמו ב- 7 האחרונות של עצירת גשמים:
 2.1 ירדו גשמים בעיתם וצמחו הזרעים, אולם אח"כ נשתנה צבעם לרעה.

2.2 ירדו גשמים ראשונים בעונתם, אולם הייתה הפסקה בין הגשמים יותר מ- 40 יום.

משנה ב: המשך מקרים שבהם מתענים, מתפללים ותוקעים כבר בתעניות ראשונות

ירדו לצמחין, אבל לא ירדו לאילן.

לאילן ולא לצמחים.

לזה ולזה אבל לא לבורות לשיחין ולמערות, מתריעין עליהן מיד.

1 ירדו גשמים מועטים שמועילים לצמחים אך לא לעצים.

2 ירדו גשמים רבים מדי, שמועילים אמנם לעצים, אולם אינם מועילים לצמחים.

3 ירדו גשמים שטובים לצמחים ולעצים, אולם אינם מספיקים למלא את בורות המים.

משנה ג: המשך מקרים שבהם מתענים, מתפללים ותוקעים כבר בתעניות ראשונות

וכן עיר שלא ירדו עליה גשמים, כפתוב (עמוס ד, ז):

"והמטרתי על-עיר אחת ועל-עיר אחת לא אמטר, חלקה אחת תפטר וגו',

אותה העיר מתענה ומתרעת, וכל סביבותיה מתענות ולא מתריעות.

רבי עקיבא אומר: מתריעות ולא מתענות

עיר שלא ירדו בה גשמים, למרות שבסביבותיה ירדו:

1 תנא קמא: אותה עיר מתענה ותוקעת, אולם הערים שסביבותיה מתענות ולא תוקעות.

2 רבי עקיבא: סביבותיה תוקעות ולא מתענות.

משנה ד: מקרים נוספים שבהם מתפללים ותוקעים כמו ב-7 תעניות אחרונות.

וכן עיר שיש בה דבר או מפלת,

אותה העיר מתענה ומתרעת. וכל סביבותיה מתענות ולא מתריעות.

רבי עקיבא אומר: מתריעות ולא מתענות.

איזה דבר?

עיר המוציאה חמש מאות רגלי, ויצאו מפנה נלשנה מתים בשלשנה ימים זה אחר זה, הרי זה דבר.

פחות מכאן, אין זה דבר.

1 עיר שיש בה דבר או מפולת:

1.1 תנא קמא: אותה עיר מתענה ותוקעת, אולם הערים שסביבותיה מתענות ולא תוקעות.

1.2 רבי עקיבא: סביבותיה תוקעות ולא מתענות.

2 מה נחשב לדבר ?

2.1 עיר שיש בה 500 גברים, ומת כל יום אחד אחד בשלושה ימים רצופים.

2.2 אם מתו 2 אנשים ב- 3 ימים, או 3 אנשים ב- 2 ימים, אין זה נקרא דבר.

משנה ה: צרות נוספות שבהם מתענים ותוקעים בכל מקום שבו הם קורים.

על אלו מתריעין בכל מקום:

על השדפון ועל היקון, על הארבה ועל החסיל ועל חיה רעה ועל החרב.

מתריעין עליה, מפני שהיא מכה מהלכת.

1 פרוט סוגי הצרות:

1.1 שידפון (התייבשות התבואה ע"י רוח או שרב).

1.2 ירקון (מחלה של התבואה, שמצהיבה ומתיבשת).

1.3 מכת ארבה.

1.4 חיה רעה שטורפת בני אדם.

1.5 גיסות שעוברים ממקום למקום ("חרב").

2 מתריעים על צרות אלה בכל מקום ששומעים עליהם, כי צרות אלה עוברים ממקום למקום.

משנה ו: ספורי מעשיות על תעניות שגזרו בעקבות צרות

מעשה שירדו זקנים מירושלים לעריהם, ונזרו תענית על שגזרו כמלא פי תנור שדפון באשקלון.

ועוד נזרו תענית,

על שאכלו זאבים שני תינוקות בעבר הידן.

רבי יוסי אומר: לא על שאכלו אלא על שגזרו.

1 גזרו תענית בגלל שבאשקלון הייתה תבואה שדופה בכמות שראוי היה לאפות בה תנור מלא בפת.

2 גזרו תענית על מקרה נוסף:

2.1 תנא קמא: זאבים שאכלו 2 תינוקות.

2.2 רבי יוסי: זאבים שנראו בעיר (ולא שאכלו בני אדם).

משנה ז: צרות עליהם מתריעים אף בשבת

על אלו מתריעין בשבת:

על עיר שהקיפוה גוים או נהר,

**ועל ספינה המטרפת בים.
רבי יוסי אומר: לעזרה ולא לצעקה.
שמעון התימני אומר: אף על הדבר.
ולא הודו לו חכמים.**

- 1 תנא קמא: על המקרים הבאים אם הם באים בשבת, צועקים בתפילת עננו:
 - 1.1 על מצור ששמים גויים על עיר.
 - 1.2 על נהר שעולה על גדותיו ומאיים להציף את העיר.
 - 1.3 על ספינה העומדת לטבוע בים סוער.
- 2 רבי יוסי: על כל המקרים הנ"ל מזעיקים עזרת בני אדם, אולם לא צועקים בתפילת עננו.
- 3 התרעה על דבר:
 - 3.1 שמעון התימני: על דבר מתריעים בשבת.
 - 3.2 חכמים: אין מתריעים בשבת.

משנה ח: ספורו של חוני המעגל כשלא ירדו גשמים

**על כל צרה שלא תבא על הצבור, מחריעין עליה; חוץ מרב גשמים.
מעשה שאמרו לו לחוני המעגל: "התפלל שירדו גשמים".
אמר להם: "צאו והכניסו תנורי פסחים, בנשכיל שלא ימוקו".
התפלל, ולא ירדו גשמים.**

**מה עשה? עג עונה ועמד בתוכה, ואמר לפניו:
"ריבנו של עולם, בניך שמו פניהם עלי, שאני כבן בית לפניך.
נשבע אני בשמך הגדול, שאני זו מכאן, עד שתרחם על בניך".
התחילו גשמים מנשפין.
אמר: "לא כך שאלתי, אלא גשמי בורות שיחין ומערות". התחילו לירד בזעף.
אמר: "לא כך שאלתי, אלא גשמי רצון, ברכה ונדבה".
ירדו בתקון, עד שיצאו ישראל מירושלים להר הבית מפני הגשמים.
באו ואמרו לו: כ"ש ששם נהתפללת עליהם שירדו, כך התפלל שילכו להן".
אמר להן: "צאו וראו אם נמחית אבן הטועים".**

- שלח לו שמעון בן שטח: אלמלא חוני אתה, גזרני עליך נדוי. אבל מה אעשה לך,
שאתה מתחטא לפני המקום ועושה לך רצונך, כבן שהוא מתחטא על אביו ועושה לו רצונו.
ועליך הכתוב אומר (משלי כג, כה): "ישמח-אביך ואמך ותגל יולדך".**
- 1 על כל צרה שבאה על הצבור יש להתענות ולתקוע, חוץ מאשר על עודף גשמים.
 - 2 ספור המעשה של חוני המעגל:
 - 2.1 בקשו ממנו שיתפלל שירדו גשמים.
 - 2.2 אמר להם לפני שאתפלל, הכניסו את תנורי הפסח לבתים (כיוון שהיו עשויים מחרס).
 - 2.3 התפלל ולא ירדו גשמים.
 - 2.4 חג מעגל ועמד בתוכו ואמר: "ריבנו של עולם... איני זו מכאן עד שתרחם על בניך".
 - 2.5 התחילו לרדת טיפות.
 - 2.6 אמר: "לא כך ביקשתי", אלא גשמים מרובים שימלאו את בורות המים.
 - 2.7 התחילו לרדת גשמי זעף.
 - 2.8 אמר: "לא כך ביקשתי" אלא גשמי ברכה.
 - 2.9 ירדו גשמים כתיקונם ונשטפו המקומות הנמוכים.
 - 2.10 עלו אנשים מהמקומות הנמוכים להר הבית.
 - 2.11 אמרו לחוני, התפלל שיפסקו הגשמים.
 - 2.12 אמר להם: כל זמן שלא נמחתה אבן הטועים לא מתפללים שיפסקו הגשמים.
 - 3 שמעון בן שטח שלח שדר לחוני המעגל:
 - 3.1 אמר לו, מגיע לך שאגזור עליך נידוי, כיון שאמרת לפני הקב"ה, "לא כך ביקשתי".
 - 3.2 אבל איני גוזר עליך, כיוון שבן בית אתה לפני המקום והוא עושה רצונך.

משנה ט: התחילו את התענית ואח"כ ירדו גשמים, מתי מפסיקים ?

**היו מתעניין וירדו להם גשמים קדם הנץ החמה, לא ישלימו, לאחר הנץ החמה, ישלימו.
רבי אליעזר אומר: קדם חצות, לא ישלימו, לאחר חצות, ישלימו.
מעשה שנזדו תענית בלוד וירדו להם גשמים קדם חצות.
אמר להם רבי טרפון: "צאו ואכלו ושתו ועשו יום טוב". ויצאו ואכלו ושתו ועשו יום טוב,
ובאו בין הערבים וקראו הלל הגדול.**

- 1 תנא קמא (ואין הלכה כמותו):
 - 1.1 אם התחילו לרדת קודם הנץ החמה, לא ישלימו. לאחר הנץ החמה, ישלימו.

2 רבי אליעזר:

- 2.1 אם התחילו גשמים קודם הצות היום לא ישלימו. לאחר הצות, ישלימו.
- 3 מעשה שגזרו תענית בלוד כיוון שלא ירדו גשמים:
- 3.1 התחלו לרדת גשמים קודם הצות.
- 3.2 אמר להם רבי טרפון: אכלו ושתו ועשו יו"ט.
- 3.3 אכלו ושתו ועשו יו"ט, ובאו לביכ"נ בין הערביים וקראו הלל הגדול.

פרק ד'

הנושאים העיקריים בפרק:

דיני נשיאת כפיים בתעניות במעמדות וביום הכפורים, באור ענין המעמדות, ימים שבהם אפשרו למשפחות פרטיות לנדב עצים למערכה, דברים שאירעו לאבותינו בשבעה עשר בתמוז ובתשעה באב, דיני תשעה באב, שמחת טו באב ויום הכפורים.

מושגים:

עצי כהנים והעם:

כשעלו ישראל מהגולה לא מצאו עצים בלשכת העצים כדי להכין את המערכות על המזבח. עמדו מספר משפחות ונדבו עצים שלהם לעצי המערכה. כאות הוקרה לפועלם, קבעו שאפילו לשכה מלאה עצים, יוכלו משפחות אלה לנדב עצים למערכה. נקבעו 9 ימים בשנה שבהם שמונה משפחות ינדבו עצים שלהם למזבח. בחלק מימים אלה הצטרפו למשפחות המנדבות כהנים שנדבו גם הם עצים שלהם. עצים המובאים ב- 9 ימים אלה נקראים: "עצי כהנים והעם". בימים של "עצי כהנים והעם" היו המשפחות שנדבו עצים, מביאות גם קרבן עולה, הנקרא קרבן עצים.

קרבן עצים:

משנה א: דין נשיאת כפיים בתעניות, במעמדות וביום הכפורים

בְּשִׁלּוּשָׁה פְּרָקִים בְּשָׁנָה, כִּהְיִים וּנְשָׂאִין אֶת כַּפֵּיהֶן אַרְבַּע פְּעָמִים בַּיּוֹם בְּשַׁחֲרִית, בְּמוֹסָף וּבְמִנְחָה וּבְנִעִילַת שְׁעָרִים: בְּתַעֲנִיּוֹת, וּבְמַעֲמֻדוֹת, וּבַיּוֹם הַכְּפוּרִים.

- 1 בשלושה זמנים בשנה כהנים מברכים ארבע פעמים ביום: בשחרית, במוסף, במנחה ובנעילה.
- 2 שלושת הזמנים הם: תעניות, מעמדות ויום הכפורים.

משנה ב: באור ענין המעמדות

אֵלּוּ הֵן הַמַּעֲמֻדוֹת?

לְפִי שְׁנָאֵמָר (במדבר כח, ב): "צו אֶת-בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְאָמַרְתָּ אֲלֵיהֶם, אֶת-קַרְבְּנֵי לַחֲמִי". וְכִי הָיָא קַרְבְּנוֹ שֶׁל אָדָם קָרַב, וְהוּא אֵינוֹ עוֹמֵד עַל גְּבִיּוֹ? הַחֲקִינוּ נְבִיאִים הָרְאשׁוֹנִים עֲשָׂרִים וְאַרְבָּעָה מִשְׁמֻרוֹת. עַל כֵּל מִשְׁמֵר וּמִשְׁמֵר הָיָה מַעֲמֵד בִּירוּשָׁלַיִם שֶׁל כֹּהֲנִים, שֶׁל לְוִיִּם וְשֶׁל יִשְׂרָאֵלִים. הִגִּיעַ זְמַן הַמִּשְׁמֵר לְעֻלּוֹת, כִּהְיִים וְלְוִיִּם עוֹלִים לִירוּשָׁלַיִם. וְיִשְׂרָאֵל שֶׁנִּבְאָתוֹ מִשְׁמֵר, מִתְכַּנְּסִין לְעִרְיָהּ וְקוֹרְאִין בְּמַעֲשֵׂה בְרָאשִׁית.

- 1 יש מצווה על כל ישראל להקריב קרבן תמיד.
- 2 לא יתכן שאדם יקריב קרבן ולא יעמוד בעזרה בזמן ההקרבה.
- 3 לכן תיקנו נביאים ראשונים:
- 3.1 24 משמרות של כהנים, 24 משמרות של לוויים, ו 24 מעמדות של כל ישראל.
- 3.2 בכל שבוע:
- 3.2.1 עבד במקדש משמר אחד של כהנים ומשמר אחד של לוויים.
- 3.2.2 וכן היו במקדש נציגים של מעמד אחד של ישראלים.
- 4 כשהגיע השבוע של המשמר לעבוד:
- 4.1 כהנים, לוויים של אותו משמר, ונציגי הישראלים של אותו מעמד עולים לירושלים.
- 4.2 שאר מעמד הישראלים מתכנסים בעריהם וקוראים במעשה בראשית.

משנה ג: סדר התענית והקריאה בתורה של כל מעמד בשבוע שלו

וְאֲנֹשִׁי הַמַּעֲמֵד הָיוּ מִתְעַנִּין אַרְבָּעָה יָמִים בְּשָׁבוּעַ, מִיּוֹם שֶׁנִּי וְעַד יוֹם חֲמִישִׁי. וְלֹא הָיוּ מִתְעַנִּין עֶרֶב שַׁבָּת, מִפְּנֵי כְבוֹד הַשַּׁבָּת. וְלֹא בְּאֶחָד בְּשַׁבָּת, כְּדִי שֶׁלֹּא יֵצְאוּ מִמִּנְחָה וְעַנְּוּ, לִיְגִיעָה וְתַעֲנִיּוֹת וְיָמוּתוּ. בַּיּוֹם הָרִאשׁוֹן, "בְּרֵאשִׁית" וְ"יְהִי רְקִיעַ". בַּשֵּׁנִי, "יְהִי רְקִיעַ" וְ"יִקְוּ הַפִּיִּם". בַּשְּׁלִישִׁי, "יִקְוּ הַפִּיִּם" וְ"יְהִי מְאֹרֶת". בְּרַבִּיעִי, "יְהִי מְאֹרֶת" וְ"יִשְׁרְצוּ הַפִּיִּם". בַּחֲמִישִׁי, "יִשְׁרְצוּ הַפִּיִּם" וְ"תוֹצֵא הָאָרֶץ". בַּשֵּׁשִׁי, "תוֹצֵא הָאָרֶץ", וְ"יִכְלּוּ הַשָּׂמִים". פְּרָשָׁה גְדוּלָה, קוֹרִין אוֹתָהּ בְּשָׁנִים, וְהַקְטָנָה, בְּיָחִיד. בְּשַׁחֲרִית וּבְמוֹסָף.

- 1 ובמנחה, ונכנסין וקורין על פיהן, פקורין את שמען. ערב שבת במנחה לא היו נכנסין, מפני כבוד השבת.

- 2 לא התענו בערב שבת מפני כבוד השבת.
- 3 לא התענו ביום ראשון מחשש למעבר חד מדי מעונג לצום.
- 4 בכל יום מימות השבוע היו קוראים בתורה קטע שעיקרו מעשה הבריאה באותו יום.
- 5 צורת הקריאה בתורה:
 - 5.1 3 אנשים עולים לקרוא כל יום.
 - 5.2 כאשר יש פרשה גדולה (יותר מ- 3 פסוקים) קוראים בה 2 אנשים.
 - 5.3 כאשר יש פרשה קטנה (3 פסוקים), רק אחד קורא אותה.
 - 5.4 קריאה בתורה היתה בתפילת שחרית וכן בתפילת מוסף בימים שיש מוסף.
 - 5.5 בתפילת מנחה:
 - 5.5.1 נכנסו לבית הכנסת, לא מביאים ספר תורה אלא קוראים על פה.
 - 5.5.2 ביום ו' לא נכנסו לביכ"נ ולא קראו, כדי שיוכלו לעסוק בצרכי השבת.

משנה ד: דיני התפילות של אנשי המעמד שהיו בירושלים

- כָּל יוֹם שָׂיֵט בּוֹ הַלֵּל, אֵין בּוֹ מַעֲמָד בְּשַׁחֲרִית.**
קָרְבַּן מוֹסֵף, אֵין בּוֹ בְּנַעֲלָה.
קָרְבַּן עֲצִים, אֵין בּוֹ בְּמִנְחָה; דְּבַרֵּי רַבִּי עֲקִיבָא.
אָמַר לוֹ בֶּן עֲזַאי: כִּף הִיָּה רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ שְׁוֹנָה: קָרְבַּן מוֹסֵף, אֵין בּוֹ בְּמִנְחָה. קָרְבַּן עֲצִים, אֵין בּוֹ בְּנַעֲלָה.
חֹזֵר רַבִּי עֲקִיבָא לְהִיּוֹת שְׁוֹנָה כְּבֶן עֲזַאי.
- 1 ימים שאומרים בהם הלל, אנשי מעמד לא קראו בתורה ולא אמרו תחינות בשחרית.
 - 2 רבי עקיבא:
 - 2.1 ימים שיש בהם קרבן מוסף אין בהם מעמד, במוסף, במנחה, ואף לא בנעילה.
 - 2.2 בימים שיש בהם קרבן עצים (ראה מושגים), אין מעמד במנחה אבל יש מעמד בנעילה.
 - 3 בן עזאי בשם רבי יהושע:
 - 3.1 ימים שיש בהם מוסף, אין בו מעמד במנחה אבל יש בו מעמד בנעילה.
 - 3.2 ימים שיש בהם קרבן עצים, אין בהם מעמד אפילו בנעילה.
 - 4 חזר רבי עקיבא מדעתו וקיבל את דברי בן עזאי.

משנה ה: 9 ימים שבהם אפשרו ל-8 משפחות לנדב עצים למערכה (עצי כהנים והעם)

זְמַן עֲצֵי כַהֲנִים וְהַעַם תְּשֻׁעָה:
בְּאֶחָד בְּנִיטוֹ, בְּנֵי אֶרֶח בֶּן יְהוּדָה. בְּעֶשְׂרִים בְּתַמּוּז, בְּנֵי דוֹד בֶּן יְהוּדָה.
בְּחֲמִשָּׁה בָּאָב, בְּנֵי פְרַעֲשׁ בֶּן יְהוּדָה. בְּשִׁבְעָה בּוֹ, בְּנֵי יוֹדָב בֶּן רַכָּב.
בְּעֶשְׂרִיהַּ בּוֹ, בְּנֵי סִנְאָה בֶּן בְּנִימִין; בְּחֲמִשָּׁה עֶשֶׂר בּוֹ, בְּנֵי יִתְוֹא בֶּן יְהוּדָה,
וְעַמְּהֵם כַּהֲנִים וְלוֹיִם, וְכָל מִי שִׁטְעָה בְּשִׁבְמוֹ, וּבְנֵי גּוֹנְבֵי עֲלִי, בְּנֵי קוֹצְעֵי קִצְיֹעוֹת.
בְּעֶשְׂרִים בּוֹ, בְּנֵי פַחַת מוֹאָב בֶּן יְהוּדָה. בְּעֶשְׂרִים בְּאֶלּוּל, בְּנֵי עֲדִין בֶּן יְהוּדָה.
בְּאֶחָד בְּטַבַּת, שָׁבוּ בְנֵי פְרַעֲשׁ שְׁוֹנִיָּה.
בְּאֶחָד בְּטַבַּת, לֹא הִיָּה בּוֹ מַעֲמָד, שֶׁהִיָּה בּוֹ הַלֵּל וְקָרְבַּן מוֹסֵף וְקָרְבַּן עֲצִים.

משנה ו: חמישה דברים שארעו לאבותינו בשבעה עשר בתמוז וחמישה בתשעה באב

חֲמִשָּׁה דְּבָרִים אֲרָעוּ אֶת אֲבוֹתֵינוּ בְּשִׁבְעָה עֶשֶׂר בְּתַמּוּז, וְחֲמִשָּׁה בְּתִשְׁעָה בָּאָב.
בְּשִׁבְעָה עֶשֶׂר בְּתַמּוּז, נִשְׁתַּבְּרוּ הַלּוּחוֹת, וּבִטַּל הַתְּמִיד, וְהִבְקִיעָה הָעִיר,
וְשָׂרָף אֶפְסֶטְמוֹס אֶת הַתּוֹרָה, וְהִעֲמִיד צֶלֶם בְּהִיכַל.
בְּתִשְׁעָה בָּאָב: נִגְזַר עַל אֲבוֹתֵינוּ שֶׁלֹּא יִכְנסוּ לָאָרֶץ,
וְחָרַב הַבַּיִת בְּרֵאשׁוֹנָה וּבְשְׁנֵינָה,
וְנִלְכְּדָה בְּתַר, וְנִחְרְשָׁה הָעִיר.

משנכנס אב, ממעטין בשמחה.

- 1 חמישה דברים שאירעו בשבעה עשר בתמוז:
 - 1.1 נשברו הלוחות, וביטל התמיד בימי המצור על ירושלים, והובקעה החומה בירושלים.
 - 1.2 שרף אפסטמוס את התורה, והועמד צלם בהיכל.
 - 2 חמישה דברים שאירעו בתשעה באב:
 - 2.1 נגזר על אבותינו שלא יכנסו לארץ.
 - 2.2 חרב בית המקדש הראשון, וחרב בית המקדש השני.
 - 2.3 נלכדה ביתר בימי מלחמות בר כוכבא, ונחרשה ירושלים.
- כותרת נוספת: משנכנס אב ממעטים בשמחה.**

משנה ז: דיני תשעה באב ושבעה עהל בו תשעה באב

שֶׁבַת שְׁחָל תְּשֻׁעָה בָּאָב לְהִיּוֹת בְּחוּכָה, אָסוּר מְלַסְּפָר וּמְלַכְכֵּס,

- ובחמישי מתרין מפני כבוד השבת.**
ערב תשעה באב, לא יאכל אדם שני תבשילין, לא יאכל בשר ולא ישתה יין.
רבן שמעון בן גמליאל אומר: ישנה.
רבי יהודה מחייב בכפית המטה. ולא הודו לו חכמים.
- 1 שבוע שחל בו תשעה באב:
 - 1.1 אסור להסתפר בו, ואסור לכבס בו.
 - 1.2 אם חל תשעה באב ביום שישי, מותר להסתפר ולכבס ביום חמישי.
 - 2 ערב תשעה באב:
 - 2.1 תנא קמא:
 - בסעודה מפסקת אין לאכול 2 תבשילים, ואין לאכול בשר ולא לשתות יין.
 - 2.2 רבי שמעון: (ואין הלכה כמותו): ישנה ממנהגו ודי בכך.
 - 3 שכיבה על המיטה או על הארץ בתשעה באב:
 - 3.1 רבי יהודה (ואין הלכה כמותו): יש להפוך את המטה כדי שישכב על הרצפה.
 - 3.2 חכמים: אין צורך לשכב על הרצפה.

משנה ח: משנת סיום למסכת, העוסקת בשמחת טו' באב ויום הכפורים

- אמר רבן שמעון בן גמליאל: לא היו ימים טובים לישראל, כחמשה עשר באב ויום הכפורים, שבהן בנות ירושלים יוצאות בכלי לבן שאולין, שלא לביש את מי שאין לו; כל הכלים טעוין טבילה.**
ובנות ירושלים יוצאות וחולות בכרמים.
ומה היו אומרות? "בחור, שא נא עיניך וראה, מה אמה בורך לך.
אל תתן עיניך בנוי, תן עיניך במשפחה".
"שקר החן והבל היפי, אשה יראת-ה' היא תהלל" (משלי לא, ל).
ואומר (שם שם, לא): "תנו-לה מפרי ידך, ויהללה בשערים מעשיה".
וכן הוא אומר (שיר השירים ג, יא): "צאינה וראינה בנות ציון במלך שלמה, בעמרה שעמרה-לו אמו ביום חתנתו וביום שמחת לבו".
"ביום חתנתו", זה מתן תורה, "וביום שמחת לבו", זה בנין בית המקדש, שיבנה במהרה בימינו אמן.
- 1 רבן שמעון בן גמליאל: לא היו ימים טובים לישראל כחמישה עשר באב ויום הכפורים.
 - 2 בימים אלה:
 - 2.1 בנות ירושלים שואלות בגדי לבן מחברותיהן (גם מי שיש לה בגדים).
 - 2.2 הבגדים ששאלו צריכים טבילה.
 - 2.3 בנות ירושלים יוצאות לרקוד בכרמים.
 - 2.4 מי שאין לו אישה בא לשם ביום זה לבחור לו אשה.
 - 2.5 הבנות אומרות לו: "אל תתן עיניך בנוי, תן עיניך במשפחה".
 - 3 יום הכיפורים הוא יום שמחת לבו של הקב"ה, ושמחת לבו, זה בנין בית המקדש.